

Олга Седакова

СМЕЛОСТ И МИЛОСТ

СТАРЕ ПЕСМЕ

Шша се бели у гори зеленој

1. Увреда

А што тако, љута увредо?
Ја заспала, а ти још не,
пробудим се, ти одавно будна
и гледаш ме као гатара.

Или ћеш рећи – ко ме увреди?
Нема таквих, над свима Бог једини.
Коме треба, он даје слободу,
коме не треба – одузима.

Или – да ме живот не воли?
Ах, није тачно, воли и жали,
чува ме на скровитом месту,
чим пожели, извући ће ме,
погледаће ме како нико не уме.

Па што тако, љута увредо,
седиш испред мене као гатара?

Или ћеш рећи да живим лоше
вређајући болне и несрећне?

2. Ат

Иде путник по мрачном путу,
не жури му се, иде и иде.
– Питај ме, ате, питај шта хоћеш,
о свему питај, све ћу ти рећи.
Људи неће да ме слушају,
а Бог и без приче зна.

Чудно ли је, чудно ли је то,
због чега огањ гори на свету,
због чега се поноћи бојимо
и има л иког да је срећан?

Рећи ћу ти, а веровати нећеш
колико волим и ноћ и пут,
колико волим што сам прогнан
и сутра прогнаће ме опет.

Приђи ближе, милосрдно време,
испиј мамурлук младости моје,
ишчупај жаоку младости
из вреле ране скорашње
и бићу паметнији од других!

Ат не говори, али одговара,
отегао се дути пут.
И нема никог да је срећан,
ал и несрећних је мало.

3. Судбина

Ко би знао шта му је суђено?
Ко и погоди – не примећује.

Можда и ти сетићеш се мене
кад ја на тебе заборавим.

И тада ћу нечујно да уђем
ко што живима неживи долазе,
и рећи ћу да понешто знам
што ти никад сазнати нећеш.

А потом ћу ти целивати руку
ко што слуге господи целивају.

4. Детињство

Сећам се раног детињства
и сна у златној постељи.

Чини ми се, или је стварно?
Неко ме је угледао,
Брзо ушао из баште
И стоји, и смеши се.
– Свет је – вели – пустиња.
Срце људско је – камен.
Људи воле оно што не знају.

Не заборави ме, Олга,
И ја никог заборавити нећу.

5. Грех

Можеш да обманеш високо небо –
високо небо не види све.
Можеш да обманеш дубоку земљу –
дубока земља спава и не чује.
Видовњаке, врачаре и гатаре –
а самог себе обманути нећеш.

Ох, не воле грешнога човека
огледала, и стакла, и воде шумске:
ту туђа крв час јури као ветар,
а час се свије као болна змија:
– Сутра ћемо устати раније
и поћи ћемо чувеној гатари
платићемо јој за труд
да каже како
ништа не види.

6.

Човек је то зао и рђав,
покварен човек и несрећан.
И чини ми се – жао ми га је
а сама сам још гора.

И кад разговарасмо он и ја,
давно и не сећам се колико,
ноћ беше и дажд без краја,
као да је нешто намислио
као да неко спуштао се
и ишао у сузама, и сам као сузе:

не због себе, не због неба,
не због лестви дугих,
не због онога што је било,
не због онога што ће бити –

ничега бити неће.
Ничега нема.

7. Утеха

Немој да гаташ о сопственој смрти
и не радуј се што је све нестало,
не замишљај како те оплакују,
како мучи их касно сажаљење.

Све је то лоша, слаба утеха,
забава увредљива за земљу.

Боље реци и поразмисли:
шта се бели у гори зеленој?

У гори зеленој вртови брује,
брује и до саме воде силазе,
као јагњад с прапорцима златним
бела јагњад у зеленој гори.

А смрт сама дође, никог не пита.

8. Препирка

Мало ли већ живим на свету?
Страшно је и изрећи – колико.
А срце не воли, па не воли себе.
Као затвореник тамницом хода –
а кроз прозор – шта се све не види!

Ето, једна старица збораше:
– Добро је, топло на свету Божјем.
Као зрна грашка у махунама
лежимо на длану Господњем.
И кога молиш – неће се вратити.
И шта год намислиш – нећеш испунити.
А порадује ли се срце томе,
ко да су птици у чипкасти кавез
сладоснога зрневља бацили –
опет добро, дар није узалуд!

Климах главом, а овамо мислим:
Дај, заћути, глупава старице.
Свега има, и више од свега.

9. Молба

Сироти, сироти људи!
И није да су зли, него брзају:
хлеба једу – и све гладнији,
пију – и од вина се трезне.

Ако би мене питали,
ја бих казала: Боже,
начини од мене нешто ново!

Ја волим велико чудо
и не волим несрећу.
Начини као камен избрушен
и изгуби га из прстена
у пустињском песку.

Па нека мирно лежи
ни унутра ни споља,

већ посвуда, као тајна.
И нико да га не види,
само светлост изнутра и светлост споља.

А светлост поиграва као деца,
мала деца и питоми љубимци.

10. Реч

И ко воли, тог ће заволети,
ко служи – томе ће служити,
ако не сад – оно некад после.

Ал боље је оном ко је захвалан,
ко, послуживши, без Рахиље
запути се, весео, у брда зелена.

А ти си, пак, речи, царска одежда,
дугог, кратког трпљења хаља,
виша од неба, веселија од сунца.

Наше очи неће угледати
боју твоју драгу,
шуштање твојих широких набора
неће зачути човекове уши,

једино ће срце само себи рећи:
– слободни сте и бићете слободни
и робовима не полажете рачуне.

ДРУГА СВЕСКА

Посвећено баки

1. Смелост и милост

Сунце сија добрима и лошима,
и земља нигде није гора од себе:
ако хоћеш – иди на исток, на запад,
или куд год ти кажу,
ако хоћеш – остај код куће.

Смелост управља бродовима
на океану великом.
Милост љуља разум
као дубоку похабану љуљку.

Ко има смелости, има и милости,
зато што су оне – као сестре:
смелост је најлакша на свету,
милосрђе је – најлакши посао.

2. Путничка песма

У Француску су се два гренадира вукла из руског ропства.
Прашњава им одела путничка, а и Француска у прашини.

Зар није, уистину, чудно? Одједном се живот слеже као прах,
као снег на смољенским друмовима,
као песак у арапским степама.

И види се надалеко, надалеко, и небо је највидљивије.
– Па шта Ти, Господе, хоћеш,
шта очекујеш од раба Твога?

Изнад свега што смо пожелели промиче некакав бич.
Очима да не гледам. Али речено је, очито, да гледам.

Па нека. Чега све нема над мирном и грубом земљом?
На каквој висини не титра комете ватра судбинска?

с криком малог детета
заборављеног у пољу...

а друго се од тебе не тражи.

5. Успаванка

У гори, на природној међи, речју,
на танком високом врху
привезана је љуљка.

Ветар је љуља.

Заједно с љуљком – кавез,
с кавезом – јелку сличну дупљи.

У кавезу умна птица
звиждуће и гори као свећа.
– Спавај – каже – голубићу мој,
какав пожелиш, такав ћеш се пробудити,
хоћеш – сиромашан, хоћеш богат,
хоћеш – као морски талас
хоћеш – као анђео Господњи.

6. Повратак

Песма о Алексеју

Добро је да се некуд вратиш:
у град, где је све другачије,
у врт, где су неко дрвеће
одавно посекли, а остало
шкрипи, а пре није шкрипало,
у дом, где за тобом тугују.

Да се вратиш и не кажеш ко си.
И ћутиш тако до саме смрти.
Нека их, нека гонетају,
распитују се код оних који дођу,
поимају – и не поимају.

А ствари наоколо светле
као далеке ситне звезде.

7. Жеља

Мало ли ми се тога чинило:
да, ако некога хвале, онда
мене треба да хвале стопут више,
а за шта – сами нека знају;

да нема тако злог тренутка
и тако забаченог села
и твари толико рђаве
да над њом неће засвирати дух
као чудесна фрула над благом;

да нема међу смртима такве смрти
која би имала довољно снаге
против живота мојега стрпљивог
попут пелина и корова –

мало ли шта чинило ми се
и чиниће се и надаље.

8. Огледало

Мили мој, ни сама не знам:
шта се ово збива, на шта слути? –

огледалце кружи наоколо
величине леће
или зрна проса.

А шта у њему букти и привиђа се
гледа, види се, сагорева
боље је уопште не гледати.

Јер живот је – невелика стварчица
дешава се да се сав скуп
на малом прсту, на крају трепавица.
А смрт – унаоколо, као море.

9. Виђење

Гледам у тебе – и видим другог:
старог оца у туђој одећи.
Као да не може да хода
а једнако га гоне и гоне...

Господе, мислим се, Боже,
да нећу то скоро да умрем –
што ми је свакога жао?

Звери – због тога што су звери,
и воде – због тога што се пролива,
и злога – због несреће његове
и себе – због безумља мога.

10. Кућа

Живећемо дуго, тако дуго
ко што покрај воде живи дрвеће,
као што вода му корење умива
и земља с њим ка небу узлази,
Јелисавета – ка Марији.

Живећемо дуго, дуго.
Изградићемо две високе куће:
ону од злата, ову од мрака,
и обе хуче као море.

Мислиће да нас више нема...
Е, тад ћемо им и казати:
– На води невидљивој и брзој
отплови срце човеково.
Туда одлеће старо време
као голуб из Нојевог доба.

11. Сан

Сања блудни син,
сања на самртном одру
како одлази од куће.

На њему су веселе хаље,
на руци прадедовски прстен,
коња му брат изводи.

Лепо је у рано јутро:
за леђима гуде рогови и жице,
испред – још лепша свирка.

А пси, слуге и слушкиње
крај капије окупљени, гледају,
желе му срећан пут.

12. Закључак

У свакој жалосној ствари
постоји прстен или запис
као у обележеној дупљи.

У свакој речи постоји пут,
пут очајан и страствен.

А онај који је рекао да може,
његове сузе су за другим
и нада му је друга.

Ко њу није знао – неће је препознати.
Ко зна – опет зачудиће се,
опет ће се у себи осмехнути
и усхвалиће милосрдног Бога.

ПЕСМЕ ИЗ ДРУГЕ СВЕСКЕ, КОЈЕ НИСУ УШЛЕ У ЊУ

1. Пир

Ко уме да чита звезде
или гата помоћу камења,
песак да кува и иглице
да би сазнао на шта ће изићи
то што се управо збива –
тај још не зна много.

Живот је као младо вино.
Ма колко да га пијеш
памет нећеш изгубити
и језик развезати неће.
Боље и не покушавај.

А кад погасе ватре
и сви се кућама разиђу
или задремају за столом –
е, биће страшно и помислити
где си био и каквим послом,
с ким се саветовао и о чему.

2. Друга успаванка

Спавај, мили, ако не, бићеш остављен,
оставиће те и погледати неће,
као што је жетварка оставила сина
на крају јечменог поља.
Она жање и брише сузе.
– Мама, мама, ко ми се то примиче,
ко то стоји изнад мене?

А то стоје три дивне старице,
а то јесу три седе вучице.
И љуљају оне, и теше,
сажвакаће му ситног мака.
Мак, пак, дете не жели,
плаче, а нико не чује.

3. Старице

Као стари стрпљиви уметник,
волим да разгледам лица
побожних и злих старица:
смртне усне њине
и бесмртну силу
која им је уста стегла.

(Као да седи тамо анђео,
у стубиће слаже новац:
петопарце и лаке копејке...
Иш! – каже он деци,
живини и просјакињама –
Иш, каже, губите се:
зар не видите да сам заузет?)

Гледам – и у себи цртам:
као себе пред тамним огледалом.

4. Перле

Азурни бакин прстен,
прадедове књиге –
то ћу и дати, можда.
А стаклених перли
нешто ми је сувише жао.

Шарене су, обичне,
као врт и у врту паунови,
а срце им је од звезда и крљушти.
Или језеро, а у језеру рибе:
час црна исплива, час алева,
час кротко-кротко зелена –
више се никад неће вратити
а зашто и да се враћа.

Не волим сиромаше и богате,
ни ову земљу ни друге,
ни доба дана, ни доба године –
већ волим што причини се и правда:

тајанствено весеље.
Ни цене оно нема, ни смисла.

5. Путовање

Кад ова несрећа прође,
или ова срећа главу окрене,
одмакне се, као високи таласи,

ја ћу кренути знаним путем
најзад куд ми је наређено.

Слушаћу тада, то што чујем
говорићу да би мени говорили –
Ето, чекао сам те и дочекао.
Знао те одувек и сад те препознајем –
зар ја ишта да заборавим? –

Свако жели да буде препознат:
птице да на њега слећу,
умрли да устају живи,
звери да доводе зверчице

и полако да се котрља време
као муња у раном детињству.

ТРЕЋА СВЕСКА

*У спомен на баку
Дарју Семјоновну Седакову*

1

– Ајде, ајде, радости моја,
ајмо ти и ја у нашу башту
да видимо шта се у свету збива!

Дај ми, голупче моје, руку
донеси моју стару тојагу.
Ајдемо, јер лето пролази.

Не мари што ја лежим у гробу –
шта све човек не заборави!
Из врта се види плитка река,
у реци се види свака риба.

2.

Шта ли сам то учинила,
што ли ми свећа не гори јасно,
трепће као очи болесне,
очи бесане, загашене –

сетим се – много тога; заборавим – још више.
Не желим ни да заборавим ни да памтим.
Ах, нагледала сам се људи
и страшне ствари знам.
Знам да је душа младенац,
новорођенче до последњег часа

Свему, свему она верује
и спава у разбојничком вертепу.

3.

Женска судбина ти је – кудеља
као на старом надгробљу
и зимска ноћ без прича.
Расла као сироче, старила као удовица,
затим сама себи дојадила.

Падала с неба златна нит,
падала, до земље није стигла.
Што ли срце тако тишти?
Из дубине океана
испливала чудесна риба,
носила бисерни прстен,
до обале допловила није.
Што у грудима као мећава завија?

Крикнула бих – немам чиме да крикнем
како ми је жао прекрасне земље.

4.

Ко се роди у црни понедељак,
тај и нек не помишља на срећу:
добро је ако се тако провучеш
под својом несталом звездом.

Родила сам се у црни понедељак
између Божића и Богојављења,
када стара студен наступа
као медвед на липовим штулама.
– Ко то тамо, ко вели, кува моје месо,
ко моје крзно преде-мота? –
И трепериле су ситне звезде,
једна од друге непознатија.

И сањала сам како ме воле
и ништа ми не ускраћују,
златним чешљем чешљају косу
на сребрним ме санкама возе
и читају ми из тајанствене књиге
речи, којих се не сећам.

5.

Као из дубоког бунара
или са звезде далеке
гледа бака из сваке ствари:

– Ништа, ништа ми не знамо.
што видесмо, изрећи не можемо.
Идемо, као две просјакиње.
Не уделе – и на томе хвала.

О другима ништа не знамо.

6.

Да има мајстора на свету
изградили би капелу

над нашим лековитим бунаром
уместо оне која је ту срушена...

Да сам ја марљива
везла бих ти покрове:
или Николаја чудотворца
или кога пожелиш...

Дошапнуо би ми анђео реч
умилну као вечерње звезде,
драгу уму и слуху,
сви би је понављали
и знали би твоју наду... –

Ништа није потребно умрлима
ни кућа, ни хаљине, ни слух.
Ништа им од нас не треба.
Ништа, осим свега на свету.

7.

Путем дугим, путем прашњавим
ишла сам и јадиковала –
знаш како људи јадикую?
Кад камен заплива као риба,
тада ће, кажем, и души мојој
живота и опроштаја бити.

Запловиће камен као чамац
лагани, низ ветар
ширећи малена златна једра
шарена копривина крилца,
златним веслима мичући
по далеком бучном мору.

И што је било, тог бити неће.
Биће оно од чега бољег нема.

8.

Гори, невидљиви пламену,
ништа ми друго не треба.
Све друго ће ми одузети.
Ако не узму, лепо ће замолити.
Ако не замоле, сама оставићу
јер је досадно и страшно.

Као звезда која гледа у јасле,
или у честару мала стражара,
на ланцу поцрнелом љуљајући се
гори, невидљиви пламену.

Ти си кандило, сузе су ти уље,
тврдога срца сумња,
осмех онога који одлази.

Гори, пренеси вест
Спаситељу, небеском Богу,
да га се на земљи још сећају,
још га не заборавише сви.

9.

(Молитва)

Сагреј, Господе, Твоје вољене –
сироте, болесне, погорелце.

Уради уместо оног ко није кадар
све што му је наређено.

И умрлих, Господе, умрлих –
нека греси плану као слама,
нек сагоре и трага не оставе
ни у гробу ни на небу високом.

Ти си Господ чуда и обећања.
Нека све што није чудо – сагорева.

ДОДАЦИ СТАРИМ ПЕСМАМА

Посвета

Памти, кажем ја, памти,
памти, кажем и плачем:
све ће напустити, све се променити
и сама нада убија.

Океан се не улива у реку;
река се не враћа изворима;
време никог није поштедело –

али ја те волим, као да је
све то било и бива.

* * *

Плакао је Адам, ал није му опроштено.
И није допуштено да се врати
тамо, где смо једино и живи.

– Хоћеш своје, своје ћеш и добити.
И шта ћеш ти такав радити
тамо где срце хоће, као Бог велики:
тамо, где је срце – даривање и сјај.

* * *

Хладноћу света
неко ће згрејати.
Мртво срце
неко ће подићи.
Ова чудовишта
неко узеће за руку,
као пошашавело дете:

– Хајдемо, показаћу ти нешто
што никад ниси видео!

(1990–1992)

УСПАВАНКА

Као што голуб у дупљи горској,
и ластавица под градском стрехом,
налетевши се по дану пуном труда
обноћ сновијају-спавају
чврсто
ко да још ни родили се нису –

тако и ти, моје срце,
у гнезду-увреди
сито, згрејано, утешено
сновај-спавај
никога не слушај:

– Причајте ви, реци, само причајте
причајте, ништа ви не знате:
кад бисте знали, ћутали бисте
као што ја ћутим
од самог потопа
од Нојевога чокота.

СТАНЦЕ ПРВЕ

Јелени Шварц

1.

Песник је тај ко жели то што сви
желети желе: елем: друм, над њим
вртложни ветар и још црни штит –
и све се распрсне ко метеорит.
Време кад цвета, цват је прави час
да хитне мозак, као хризопрас,
на један длан, у један дубок крах.
То је истина. Остало је – прах.

2.

Не смрти, не – и шта ће нам то зло,
греха и смрти? Што пепел су и кам
других створења, која хрле амо
те простор гута их ко звезду. О,
живот је простран, он живи уз нас,
и слуху прија, и оку је сласт,
и као у гори красно је жиће,
ко у саонама – с драгим бићем.

3.

Биће, и драго? Кажем: биће, друг
и видим: звук већ описује круг,
затим и други, и врти ову нит,
од плача одвикнут и молбе сит.
Драгосно! Нек не поверујем, нек,
да живот, ко сан, снови једно тек –
не, ја слободно развијам тај круг:
Господ благословио: драго, друг.

4.

Надо, и теби сви једнаки: орук,
сви возе, *ово* скрива се: у орах,
у трен најближи, где бука је, црно,
у суви мак, у биберово зрно –
ох, знам, у најмању од земаља свих
потераћеш свој циркус тренутни,
дуге троструке, злаћани мрак.
А незнађе нам светли. И још како!

5.

Ко је, ко просјак из воза у воз
у шешир украдени скупљао, кроз
плачан тобоже – из дана у дан,
томе, незнађе, твој корал је знан.

Тај и оно здање од гласова зна
које води кроз нацрте шума, а
увек навише, уназад, и спрам.
Ако л' унаказе, поправиће сам.

6.

Па, нек нам покажу у гори ноћ,
ватру у астрономским врту: воћ-
-јабуку, чије рухо нема крај
ко самог несрећног лица гај.
Њена одежда неће почети ту
где и латице: за њом, уз њу
кренуће цвасти, цветови сви
у арктички честар висински.

7.

Ту страшно је, душо. Ту гори Арктур
и врте се кугле. Ту мноштво фигура
пристрасно посматра други свет
и види нас леђима сјајкавим: крет
њихов и нас ко да зове из тмине
за њима у дубоководене дубине.
Те и идемо, гутамо прашину и со,
ко поворка, кад улази краљ што

8.

Креће се по улицама својим
к саборној цркви. И све пред њим
опустело. А иза – милионима
шибица севнув, материја се отима,
разлази на лица и куће крај друма,
стубове, како их је поређала чума,
обичне лукове, пливање и звон...
Ал *шша* он види – то зна само он.

9.

Ни смрт ни живот, ни човек, ни звер,
ни наде бекство, безнадежно јер,
ни то што оправдани смо давно,
ни што у мојој дубини је тавно –
није то жеља, ни део жеље.
Жеља је – тајна. Жеља је – чељуст
и не можеш дићи несрећно лице.
Не како син пред очевим лицем:

10.

Ко бол изнутра – пред болним, и то
јесте та со, и осолиће се со.

ОЛГА АЛЕКСАНДРОВНА СЕДАКОВА (Ољга Александровна Седакова, 1949), водећа савремена руска песникиња, есејист и преводилац, до краја осамдесетих година прошлога века, у тадашњем СССР-у, своју поезију објављивала је у „самиздату” (седам књига, најпознатија *Дивља ружа*) и била веома прихваћена, али позната само у уским књижевним круговима. Прва песничка књига *Кашње, прозори, лукови* објављена јој је у Паризу (Утса-press, 1986), уз изузетно високе оцене тумача. Њена прва књига објављена код московског издавача била је књига песама *Кинеско путовање* (1991), а први обимнији избор у званичном, репрезентативном руском издању била је књига *Песме* (Москва, 1994); уместо поговора, у њој читамо обимни есеј ауторке с похвалом поезији и текст Сергеја Аверинцева о њеним стиховима. Пред руским читаоцем појавио се тада већ оформљени песник, са специфичним поетским светом и самосвојним песничким гласом. То су надаље потврђивале и бројне публикације у часописима. Данас, дела Седакове су преведена на енглески, немачки, француски, италијански, шведски, холандски, грчки, српски, албански, хебрејски, пољски, фински и друге језике. А у Москви су, чак у два наврата, објављени томови њених дела – године 2001. издата су њена изабрана дела у два тома, а године 2010 – у четири тома. Исте године објављен је у Москви и зборник радова светских аутора посвећен њеном раду (међу њима и текст „Триптих Ољге”, „Триптих за Олгу” из пера потписнице ових редова). Од најновијих издања, споменимо изузетну књигу *Маријине сузе*, с тумачењем текстова литургијских песама („Дух и литер”, Кијев) и *Изабрране песме* („Азбука”, Санкт-Петербург, 2018).

Олга Седакова је добитница низа престижних књижевних признања, као што су: Награда „Андреј Бели” (Лењинград, 1983); „Париска награда руском песнику” (1991); „Европска награда за поезију” (Рим, 1995); „Хришћански корени Европе”,

награда „Владимир Соловјов” (Ватикан, 1998); награда „Александар Солжењицин” (2003), „за смела настојања да се лирском речју изрази тајанственост постојања; за суптилност и дубину филолошких и религиозно-филозофских есеја” и друге.

Седакова објављује и преводе европске књижевности, философије, богословије (Данте, Ронсар, Џ. Дон, Маларме, Е. Дикинсон, Рилке, Хајдегер, Клодел, П. Целан, Т. С. Елиот, Е-Паунд; Фрањо Асишки и други), као и текстове о делу многих аутора (Пушкина, Њекрасова, о поетици Хлебњикова, Пастернака, Ахматове, Мандељштама, Цветајеве, П. Целана и других); из њеног пера читамо и изванредне чланке сећања на ствараоце као што су Венедикт Јерофејев, Леонид Губанов, Виктор Кривуљин, Јосиф Бродски, Сергеј Аверинцев, Михаил Гаспаров, ГенADIЈ Ајги.

Лирика њених песничких циклуса као што су „Дивља ружа”, „Старе песме”, „Кинеско путовање”, „Станце”, „Стеле и натписи” и други, обједињује разне традиције од словенских обредних песама до европског неокласицизма XX века. Као израз неуморног духовног трагања и отворености за ново, та лирика никада не затвара очи пред животом и, колико год он био непривлачан или тегобан, песникиња успева да изнађе његову светлију страну, остајући верна принципу светлости, топлине, хармоничности. Зачетник метареализма и метафизички песник, Седакова напоредо негује и слободни стих и версификацију, у којој постиже врхунско мајсторство.

С руског превела и белешку о песникињи сачинила ЗЛАТА КОЦИЋ